ISSN: 2792-0992 ISSN: 2792-0380 (online)

Yıl/Year: 2023
Cilt/Volume: 3
Sayı/Issue: 1
Geliş Tarihi/Received Date: 08/02/2023
Kabul Tarihi/Accepted Date: 25/03/2023

turistika
"Bilimin evreninde a sınıfı gezinti" / "Class a journey through the universe of science"

SOĞUK SAVAŞ SONRASI GÜRCİSTAN'DA YENİDEN YAPILANMA: ZVİAD GAMSAKHURDİA VE EDUARD ŞEVARDNADZE DÖNEMİ

CEYHAN, Hakkı (Doktora Öğrencisi), Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri, Türkiye.
E-posta: hakkiiceyhan@gmail.com **ORCID:** 0000-0001-5133-7875

Özet

Gürcistan, jeopolitik ve jeostratejik önemi nedeniyle büyük güçlerin ilgi alanı çerçevesinde olmuştur. Soğuk Savaşın bitmesi ve Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrası yeniden bağımsızlığına kavuşan Gürcistan bağımsızlığının ilk 10 yılında çalkantılı bir süreç geçirmiştir. Bu bağımsız yeni devlet bir yandan Sovyetler Birliği'nden kalma sorunlarını çözmeye çalışırken bir yandan da dış politikasında revizyonist eylemlerde bulunmuştur. Aynı zamanda devlet kurumlarının reformunun sağlanması için çaba harcamıştır. Gürcistan'ın bu süreçte verdiği en büyük sınav ise demokrasi sınavı olmuştur. Bu makalede Gürcistan'ın bağımsızlığını kazandıktan sonra iktidara getirdiği liderlerin iç ve dış politik meseleleri ele alınmış, konu Gamsakhurdia ve Şevardnadze dönemleri ile kısıtlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Gamsakhurdia, Şevardnadze, Gürcistan, SSCB, RF, ABD.

RECONSTRUCTION IN GEORGIA AFTER COLD WAR: ZVİAD GAMSAKHURDİA AND EDUARD ŞEVARDNADZE PERIOD

Abstract

Geopolitics and geostrategic preoccupation have been on the radar of great powers in Georgia. After the end of the Cold War and the reindependence of the Soviet Union after the disintegration of Georgia, the first 10 years of Georgia's independence passed a turbulent process. While this independent new state tried to solve the problems of staying in the Soviet Union, it also made revisionist actions in its foreign policy. At the same time, efforts have been made to ensure the reform of state institutions. At the Democracy Examination, Georgia was given the biggest test. In this article, the issues of internal and external politics of the leaders that Georgia brought to power after winning independence of Georgia were dealt with, and the issue was restricted to Gamsakhurdia and Shevardnadze periods.

Keywords: Gamsakhurdia, Shevardnadze, Georgia, USSR, RF, USA.

Atıf/Cite as: Hakkı, C. (2023). Soğuk savaş sonrası Gürcistan'da yeniden yapılanma: Zviad Gamsakhurdia ve Eduard Şevardnadze dönemi, *Turistika*, 3(1), 2023, 58-71.

GİRİŞ

Tarih boyunca bulunduğu coğrafya nedeniyle büyük göç dalgalarının etkisi altında kalan Gürcistan, bunun neticesinde farklı etnik ve dini gruplara ev sahipliği yapmıştır. Ortaya çıkan demografik yapı kendi içerisinde sorunlar barındırsa da Gürcistan için tarihi ve kültürel zenginliği beraberinde oluşturmuştur. Gürcü halkı, 11. yüzyılda Birleşik Gürcistan Krallığı ile bir devlet tecrübesi yaşasa da genel olarak Türk ve Fars medeniyetinin etkisi altında kalmıştır. 18. yüzyılda Rusya'nın etkisi hissedilmeye başlanmış ve Rus İmparatorluğu 19. yüzyılda bölgeyi ele geçirmiştir. 1917 ihtilalinden sonra üç yıl gibi kısa süreliğine bağımsızlığına kavuşan Gürcistan 1921'den itibaren Bolşevik güçlerin hakimiyeti altına girmiştir. Gürcistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti (GSSC) adıyla Sovyetler Birliği'nin kurucu devletlerinden birisi olmuştur. (Çelikpala, 2012, s.65)

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Hitler Almanya'sını ve Mussolini İtalya'sını dize getiren Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) savaş sonrası oluşan yeni düzende karşılıklı olarak gerginlikler yaşanmış ancak bu çatışma, savaşa dönüşmemiştir. 1990'lara kadar yaşanan bu iki kutuplu sistem belirli bir konjonktürü oluşturmuş, küresel politik yapılanmayı dizayn etmiştir. Oluşan bu düzenin yıkılması da şiddetli değişimleri beraberinde getirmiştir**.** (Sander, 2014, s.201)

Soğuk Savaş'ın bitmesi ve Sovyet bloğunun dağılmasıyla Orta Asya ve Kafkasya jeopolitiği önemli oranda değişim yaşamış, siyasi ekonomik, askeri ve stratejik açıdan birçok aktörün ilgisini çekmeye başlamıştır. Bölgesel ve küresel aktörlerin dikkatini çekmesi Gürcistan'ın politik konumunu da yükseltmiştir. Bunun sonucu olarak, aktörlerin bölge üzerinde kurguladıkları planlar Kafkasya'yı hem destekler hem de tehdit eder biçimde farklılık göstermiştir. SSCB dönemimde bölgede uygulanan ekonomik ve siyasi politikalar SSCB sonrası dönemde birçok sorun meydana getirmiştir. 1920'lerde dondurulan sorunlar gün yüzüne çıkmış, etnik sorunlar baş göstermiştir. Bu sorunlar istikrarsızlığı beraberinde getirmiş, bölgede yaşayan çok sayıda etnik grup ilişkileri gerginlik ve husumet zemininde tesis etmiş, bu durumda Rusya'nın "böl, parçala, yönet" politikası sonucu oluşmuştur. (Kantarcı, 2011, s.279)

Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla bağımsızlığını kazanan Güney Kafkasya, coğrafyasını üç ülkeye paylaştırmıştır. Azerbaycan ve Ermenistan'la beraber bu paylaşıma sahip olan Gürcistan, Rusya Federasyonu (RF) ve Türkiye ile de komşu olmuştur. Rusya ile 894 km uzunluğundaki sınırı paylaşan Gürcistan, Güney Kafkasya'nın Rusya'ya açılan en uzun kapısı olarak nitelendirilmiştir. (Karabayram, 2007, s.171) Nüfusunun yüzde 83'ü Gürcü, yüzde 6'sını Azerbaycan Türkü, yüzde 4'ünü Ermeni, yüzde 1,5'ini Rus ve yüzde 2,5'ini diğer etnik grupların oluşturduğu Gürcistan'da dinsel olarak çoğunluğu Ortodoks Hıristiyanlık oluşturmaktadır. (Güngör, 2013, s.41)

Bağımsızlık sonrası süreçte iktidara gelen isimler ilk hedef olarak toprak bütünlüğünü sağlamaya çalışmış, iç ve dış politikasındaki gelişmeleri de bu perspektiften izlemişlerdir. (Şimşek, 2015, s.2**)** Sovyet siyasetinde Stalin ve Şevardnadze gibi etkin isimler çıkaran Gürcistan bağımsızlık sonrası süreçte demokratikleşme sorunu yaşamıştır. Milliyetçiliğin yükseldiği dönemde Gürcistan, dış politika yapıcılarının realist politikalar üretememesi nedeniyle çalkantılı dönemler geçirmiş, revizyonist dış politika izleme çabaları Gürcü siyasetçilerin istikrar sağlayacak fikir ve icraatlar üretememesine neden olmuştur.

Bu kapsamda, tarihsel süreç, Gamsakhurdia ve Şevardnadze döneminde yaşanan gelişmelerin alt yapısını oluşturmuştur. Bu makalede her iki liderin iktidara geliş süreci anlatılmış, iç ve dış politik gelişmeler ele alınmıştır.

1. BAĞIMSIZ GÜRCİSTAN VE GAMSAKHURDİYA HÜKÜMETİ

Kapitalist sistemin karşısında kendi sistemini oluşturan SSCB, başlayan ekonomik buhran, batı bloğu olarak adlandırılan ülkelerin ekonomik büyüme ve teknolojik inkişafı karşısında hammadde ihraç eden duruma getirmiştir. Gelinen bu nokta, SSCB'yi ekonomik düzeltme ve iyileştirme yapmaya zorlamıştır. Bu alanda daha

önce bazı çalışmalar yapılsa da başarılı olunamamıştır. Çermenkov'un ardından 11 Mart 1985'de SSCB lideri olan Mihail Gorbaçov'un reform hareketlerine yeniden ivme kazandırmıştır. Genel Sekreter olduktan sonra ekonomik reform adına iki ilkeyi ortaya atmıştır. Bunlardan birisi "Glastnost: Açıklık, Şeffaflık" diğeri ise "Perestroyka: Yeniden Yapılanma" hedefidir. (Ağacan 2002, s.5)

Gorbaçov (1995, s.18-19) bu politikaları, "*Evrensel küresel sorunları tek bir devletin veya grup devletlerin eliyle çözmek imkânsızdır. Burada küresel ölçekte iş birliğine, çoğu ülkelerin yakın ve yapıcı etkileşimine ihtiyacımız vardır*" sözleriyle açıklamıştır. Devlet sisteminin değişiminin hızlanması ve Perestroika'nın (Yeniden yapılanma) hedeflerini uygulamak için -adı çokça anılmayan- Uskorenie (hızlandırma) ilkesini getirse de bürokratik sistemin muhalefeti sonucunda beklenen gelişmeyi gözlemlenememiştir. Bu da Glastnost (Açıklık, Şeffaflık) ilkesinin benimsenmesini zorunlu kılmıştır. (Durmuş & Yiğit, 2022, s.142)

Glastnost ile birlikte "*halkın siyasete katılımı açık hale getirilmiş, hükümetin faaliyetleri medya aracılığı ile halk tarafından takip edilebilir ve eleştirilebilir*" hale dönüştürülmüştür. Bu politikayla birçok alana hareket getirilmesiyle asosyal yapının ortadan kaldırılması hedeflenmiş, bunun ekonomiye canlılık getireceği fikrine inanılmıştır. (Shantadze, 2006, s.47)

SSCB'de rekabetçi piyasa ekonomisi modeline geçilmesi ile ekonomik buhran ve sosyal kargaşa baş göstermiş, Gorbaçov yönetimi tüm bu sorunlar karşısında iktidarını koruyamamıştır. Gorbaçov'un ekonomik atılımı SSCB içerisindeki fay hatlarını harekete geçirmiş; tutucular ile reformcular arasında derin anlaşmazlıklara neden olmuştur. Başta asker ve sivil yönetim organizasyonlarının yaşanan bu sürece karşı çıkmaları, ideolojik olarak farklı dinamikleri de harekete geçirmiş; milliyetçi ve komünist çevreleri Gorbaçov karşısında bir araya getirmiştir. Yaşanan süreç, Sovyet Cumhuriyetler içerisinde kimlik inşa sürecini ve temayülleri belirginleştirmiştir. (Tanören, 2009, s.33) Bu durum, Etnik ve dini grupları bağımsızlık yönünde cesaretlendirirken, Rus nüfus arasında ise, "Bağımsız Rusya" ve "Önce Ruslar" gibi sloganlar atılmıştır. Sovyetler Birliği'nin hâkim gücü Ruslar olmasına rağmen bu gelişmelerden sonra Rus ve Sovyet kavramlarının birbirlerini karşılamadığı belirginleşmeye başlamıştır. Çatışma zeminini oluşturan ve birlik üzerindeki hakimiyeti kaybettiren bu süreç, Sovyet bloğunun parçalanmasına giden yolu hızlandırmıştır. (Kagarlitsky, 1989, s.82)

Soğuk Savaş'ın bitmesi, kızıl bloğun otorite kaybı, Gürcistan'da protesto ve kitle eylemlerini de beraberinde getirmiştir. Moskova yönetimi Gürcistan'da yaşanan sürece siyasi ve askerî kollardan tepki göstermiş, Kızıl Ordu ile Tiflis'e müdahale etmiştir. Bu müdahale kanlı bir sürecin yaşanmasına neden olmuş, 9 Nisan 1989 tarihinde Gorbaçov'un talimatıyla gönderilen Kızıl Ordu 21 Gürcü'yü öldürmüştür. (Alieva, 2017)

Çatışmaya dönüşen gösteriler, bağımsızlık düşüncesini güçlendirmiş, bağımsızlık için mücadele çabası siyasal yapılanmaların oluşmasını tetiklemiş, ilk örnekleri de 1990'ların başında filizlenmeye başlamıştır. Fakat Sovyetlerin baskısı, yeterince organize olamama gibi nedenler geçen süre içerisinde mücadeleye katılan kitleyi iki ayrı kola bölmüştür. Bu oluşan yeni kollar kendi siyasi yapılarını ve kendi siyasi liderlerini oluşturmuş, Gürcü halkı da bu iki milliyetçi lider etrafında toplanmaya başlamıştır. Bir tarafta "Gia Şanturia", diğer tarafta "Zviad Gamsakhurdia" yer almıştır. (Hasanoğlu, 2006, s.95)

Siyasi yapılanma bakımından "Ulusal Demokratik Parti" liderliğini Şanturia yürütürken, "*Yuvarlak Masa – Özgür Gürcistan*" koalisyonunun önderliğini ise, Gamsakhurdia yürütmüştür. Gamsakhurdia, SSCB'den ilk ayrılan Baltık ülkeleri gibi hemen bağımsızlık istemiş, Şanturia ve diğer yapılar ise, daha farklı bir yaklaşımla önceliğin yapılanma olması gerektiğini söylemişlerdir. 28 Ekim 1990'da Gamsakhurdia'nın başkanlığında bağımsızlık taraftarı yapılar koalisyon oluşturmuş ve seçime gitmiştir. Gerçekleşen seçimlerde oyların yüzde 64'ünü alan koalisyon iktidara gelmiştir. Seçim sonrası oluşan yeni meclis (Yüksek Sovyet), Gamsakhurdiya'yı başkan olarak seçmiştir (Demir, 2003, s.120).

Tablo 1. 28 Ekim 1990 Yüksek Sovyet Seçim Sonuçları

Parti/Blok	Oy Oranı	Sandalye Sayısı	Sanadalye Oranı
Yuvarlak Masa	54,0	81+74	62
Komünist Parti	29,6	44+20	26
Uzlaşma, Barış, Yeniden Doğuş	3,4	0	0
Özgürlük Bloku	3,1	0	0
Rustaveli Topluluğu	2,3	0+1	<1
Liberalleşme ve Ekonomik Yeniden Doğuş	1,5	0+1	<1
Halk Cephesi	1,9	0+12	5
Demokratik Gürcistan	1,7	0+4	2
Sosyal Demokrat Parti	1,4	0	0
Halk Partisi	0,7	0	0
Toprak Çalışanları Birliği	0,4	0	0
Bağımsızlar	-	0+9	4

Kaynak: (Slider, 1997, s.176)

Gürcistan Cumhuriyeti Yüksek Sovyeti'ne başkan olan Gamsakhurdia, 31 Mart 1991'de ülkeyi bağımsızlık referanduma götürmüştür. Yıldırım'a göre (2017, s.1); "Referanduma katılan halkın yüzde 90'ı Gürcistan'ın Sovyetler Birliği'nden ayrılmasını istemiştir." Referandum sonucunda Gürcistan Meclisi, Sovyetler ile Gürcistan arasında imzalanan 1921 sınır anlaşmasını ve 1922'de Gürcülerin Sovyet kanadına katılımını sağlayan Birlik Antlaşması'ndan çekildiklerini duyurmuştur. Bu gelişmelerden sonra, 1989 olaylarının yıl dönümün olan 9 Nisan 1991'de "Gürcistan Devleti'nin Bağımsızlığının Yenilenmesine Dair Sözleşme" ile bağımsız Gürcistan Cumhuriyeti ilan edilmiştir. (Milliyet, 1994). SSCB'nin fiilen var olduğu süreçte Gürcistan ülke olarak tanınmamış, 19 Ağustos 1991'de Sovyetlerin dağılması ile küresel çapta devlet olarak tanınma süreci başlamıştır. 1991 Aralık ayında Gürcistan'ı devlet olarak tanıyan Türkiye'nin yanı sıra "Ukrayna, Moğolistan, Litvanya, İran, Kanada, ABD, Tayland, Hindistan, Brezilya, Küba, Çin, Beyaz Rusya, Slovenya, Vietnam, Mısır, Türkmenistan, Hırvatistan, Cezayir, Lübnan ve Pakistan" gibi ülkelerde Gürcistan Cumhuriyeti'ni tanımıştır (Gürcistan Ülke Raporu, 1998, s.18-20).

Bağımsızlığın ardından 26 Mayıs 1991 tarihinde yapılan seçimlerde, Rusya karşıtı milliyetçi söylemleri ve güçlü kişiliği ile bilinen Zviad Gamsakhurdiya, halkın yüzde 86'sının desteği ile Gürcistan Cumhuriyeti'nin ilk devlet başkanı olarak seçilmiştir (Alieva, 2017, s.17).

Tablo 2. 26 Mayıs 1991 Tarihinde Yapılan Başkanlık Seçim Sonuçları

Adaylar	Oy Sayısı	Oy Oranı
Zviad Gamsahurdiya	2.565.362	86,41
Valerian Advadze	240.243	8,09
Cemal Mikeladze	51.717	1,74
Nodar Natadze	36.266	1,22
İrakli Şengeliya	26.886	0,91
Tamaz Kvaçantiradze	8.553	0,29

Kaynak: Slider, 1997, s.187

31 Mart 1939 tarihinde Tiflis'te doğan, Gürcistan'ın ünlü yazarlarından Konstantin Gamsakhurdia'nın oğlu olan Zviad, siyasi mücadeleye daha 17 yaşında başlamış ve adı 1956 olaylarına1 karışmıştır. Zviad, o dönem yaşanan gösterilerin zor kullanılarak bastırılması sonrası milliyetçi görüşü benimsemiştir (Ağacan, 2002, s.10).

Eğitim hayatını Gürcistan'ın başkenti Tiflis'de geçiren Gamsakhurdia, önce Tiflis Devlet Üniversitesi Batı Avrupa dilleri anabilim dalında lisans eğitimi almış sonrasında ise, filolojide doktora seviyesine yükselmiştir. Babası gibi kendisi de yazar olan Gamsakhurdia, Rusça, Almanca ve Fransızca dillerini iyi derecede öğrenmiş bu dillerden Gürcüceye çeviriler

[1] SSCB Komünist Partisi Genel Sekreteri olan Kruşçev, Komünist Partinin 20. Kurultayında önceki yönetimin lideri Stalin'i sert bir dille eleştirmiştir. Stalin'in Gürcü asıllı olması ve eleştirilerin Gürcü halkına dokunması sonucu Gürcistan'da büyük tepki ile karşılanmıştır. (Bknz: Ağacan, 2002: 10). Prof. Dr. Şenol Kantarcı ise, Stalin'in babasının Güney Osetyalı bir ayakkabı tamircisi, annesinin ise bir Gürcü kadını olduğunu, Stalin'in Rus kültür ve ananelerini benimsediğini etnik kökeninden uzaklaştığını hatta nefret ettiğini söylemiştir. (Kantarcı, 2011, s.245).

yapmıştır. "Sheakspear bilgini" olarak tanımlanmış 1991'de Gürcü Bilim Akademisi tarafından Lordly Skin'de "Şövalye Formlarının Dili" adlı kitabı ile fahri doktorasını almıştır.[2]

Halk nezdinde güçlü bir imajı bulunan ve bu imaj ile iktidara gelen Gamsakhurdia, siyasi tecrübesizliği, ileri düzeyde milliyetçi tutumu nedeniyle Gürcistan iç ve dış politikada istikrar yakalamakta güçlük çekmiş, Gürcistan'ın bağımsızlığı açısından güçlü bir yönetim ortaya çıkaramamıştır. (Şimşek, 2015, s.38) Gamsakhurdia iktidara geldikten sonra Gürcistan'da Komünist Parti ile mücadele etmiş ve partinin etkinliğini durduracak kararlar almıştır. Ancak Gamsakhurdia yalnızca Komünist Parti'nin faaliyetlerini durdurmakla kalmamış, diğer tüm siyasi partilere de aynı politikayla yaklaşmış, bu partilerin temsilcilerini tutuklatmış ve her alanda sansür uygulamıştır. Bu gelişmeler tiranlığa giden yolu açmıştır. (Aydıngün & Asker, 2012, s.134) Göreve geldikten kısa bir süre sonra ilişki kurabileceği bütün siyasileri kendisinden uzaklaştıran, politik hedeflerine odaklanan Gamsakhurdia ekonomik ve sosyal düzenlemeleri göz ardı etmiştir. İzlediği politikalarla kendisini Rusya'ya açık hedef haline getiren Gamsakhurdia, Rusya'nın Gürcistan'ı güçsüzleştirme emellerine olanak sağlamıştır (Ağacan, 2012, s.21)

"Gamsakhurdia ülke yönetiminde getirmiş olduğu bir yenilik kaymakamlıkların oluşturması olmuştur. 29 Ocak 1991 yılında Gürcistan Parlamentosu tarafından da onaylanan bu yenilik sonucunda Cumhurbaşkanı her bölgeye Kaymakamları atmıştır. Kaymakamların çoğu komünizm döneminden kalma yolsuzluk alışkanlıklarını bırakamadıkları için, çalıştıkları bölgelerde yolsuzluk durumları artmaya başlamıştır. Bu nedenle Gamsakhurdia yolsuzluklarla suçlanan kaymakamları sürekli değiştirme çabasında olmuş ve bu durumda onun düşmanlarının sayısı da gittikçe artırmıştır. Halk nezdinde kamu personeli seçme konusunda da Gamsakhurdia başarısız bulunmuştur. Bu sorun iktisadi sorunlarının büyümesine elverişli ortam yaratmıştır." (Jıntcharadze, 2012, s. 15)

Sovyet Cumhuriyetler arasında merkezi yönetimle şiddetli çatışmalara girişen ve SSCB'nin dağılmasında önemli bir rol oynayan Gürcü Milliyetçiler, bağımsızlık sonrası süreçte "*Gürcistan Gürcülerindir*" söylemlerini artırarak ülkedeki diğer azınlıkları kışkırtmış; etnik ve dini oluşumları ötekileştirmiştir. Gürcistan'ın bağımsızlığına giden yolu açan bu söylem beraberinde etnik ve siyasi çatışmaların yaşandığı, istikrarsız bir ortamı beraberinde getirmiştir. (Ağacan, 2011, s.60) Gürcistan'ın ontolojik olarak nitelendirilebilecek sorunlarının büyük bir kısmı Gamsakhurdia döneminde oluşmuştur. Güney Osetya ve Abhazya ikili sorunlara ve anlaşmazlıklara karşı müzakere yanlısı olmayan tutumu olası çözümleri imkânsız kılmıştır. Gamsakhurdiya'nın katı tutumu Osetler ve Abhazlar arasındaki ılımlıları geri plana itmiş radikal düşünenleri ön plana çıkmak durumunda bırakmıştır. (Henze,1995, s.26)

Toplum içerisinde etkili konuşması, kararlılığı ve izlediği siyaset ile Gürcülere hitap eden Gamsakhurdia, aşırı milliyetçi tavrı ile azınlıkları ürkütmüştür. Göreve gelir gelmez Güney Osetya'nın özerkliğini kaldırmıştır. Gamsakhurdia öncelikli sorunun ulus bilincinin oturtulması olduğunu söylemiş ekonomik ve sosyal politikaları ikinci dereceden önemli olarak ilan etmiştir. Gürcistan'ın bölünmez bütünlüğüne karşı olan herkesi düşman olarak görmüştür. (Alsırt, 2009, s.45)

Abhazya ve Güney Osetya'da yükselen milliyetçilik, Gürcistan devletini milliyetçi akımlarla baş etmek zorunda bırakmış aynı zamanda artan Rus baskısı da Zviad Gamsahurdiya'nın halk gözünde güçlenmesini sağlamıştır. (Aydıngün & Asker, 2012, s.130) Milliyetçi bir ideolojiye sahip olan ve bu söylemleri ile geniş halk kitlelerinin desteğini alarak Cumhurbaşkanlığına kadar yükselen Gamsakhurdia, iktidara geldiğinde de aynı tutumu sürdürmüştür. Etnik ayrılıkçılara karşı "*Gürcüleştirme*" fikrini geliştiren cumhurbaşkanı, ilk olarak Abhazya ve Güney Osetya'yı hedef almıştır. Bu durum, ayrıca o dönemde yükselmeye başlayan Abhaz milliyetçiliğini tetiklemiş, Güney Osetya ve Abhazya'da bağımsızlık istekleri şiddetlenmeye başlamıştır. (Alsırt, 2009, s.45)

[2] http://www.independent.co.uk/news/people/obituary-zviad-gamsakhurdia-1396384.html (Erişim Tarihi: 24 Aralık 2017).

Gürcü milliyetçileri Abhazya ve Güney Osetya'da artan bu akıma karşı güçlü bir muhalefet tekvin etmişlerse de birleşik milliyetçi bloğu oluşturamamışlardır. (Aydıngün & Asker, 2012, s.130) Sonraki süreçte, Güney Osetya ve Abhazya'da yaygınlaşan özerklik fikri ve bağımsızlık talepleri, zamanla radikalleşmiş ve tarafların anlaşmasını imkânsız kılacak durumda, iki taraflı milliyetçiliğin yükselmesine ve çatışma zemininin oluşmasına neden olmuştur. (Ağacan, 2012, s.58)

SSCB döneminde dondurulmuş sorunlardan biri olan Güney Osetya, Gürcistan'ın bağımsızlığından sonra yeniden ortaya çıkmıştır. Gürcistan Meclisi, 1990'nın aralık ayında Güney Osetya'nın özerkliğini kaldırılmış, ardından bölgede Gürcü birlikler ve Oset militanlar arasında çatışmalar başlamıştır. Gürcistan'ın bağımsızlığından sonra Rusya'ya bağlanmak isteyen Güney Osetya'ya, Rusya el altından destek vermiş ve Gürcü birlikler bu savaşta yenilmiştir. Yenilginin ardından bölgeye, Rus, Gürcü ve Oset askerlerden oluşan bir barış birliği konuşlandırılmıştır. Rusya'nın SSCB dağıldıktan sonra, eski coğrafyasına gerçekleştirdiği ilk askeri operasyon olması açısından tarihi öneme sahip olmuştur. Gürcistan bir yandan Osetya ile uğraşırken bir başka sorun ise Abhazya'da çıkmıştır. Abhazya Temmuz 1992 tarihinde bağımsızlığını ilan etmiş ancak bu zamana kadar çeşitli çatışmalar ve sorunlar yaşamıştır. (Evren, 1995, s.29) Moskova merkezli SSCB'nin birliğini kaybetmesi, diğer Sovyet cumhuriyetler üzerindeki kontrolünün zayıflaması beraberinde ulusçu akımlara geniş sahalar açmış, bu durum Gürcistan genelinde agresif bir hale dönüşmüştür. Avarların önemli bir kısmı Gürcistan'ı terk etmiş, Berzenler Yunanistan'a göç etmiş, 100 bin kadar Azerbaycan Türkü ise ülkeden çıkarılmıştır. Türklerin yoğunlukta bulunduğu Borçalı bölgesinde etnik göç politikası izlenerek bölgenin demografik yapısı değiştirilmeye başlanmıştır. Bolnisi kentinde, Kazreti kasabasının tamamı, Dmanisi kasabasından Azerbaycan Türkleri silahlı çetelerin tahakkümü sonrası Azerbaycan'a gönderilmiştir. Onlardan artakalan yerlere ise başka bölgelerden getirilen Gürcüler yerleştirilmiştir. (İbrahimli, 2004, s.30)

Gürcistan'ın ilk bağımsız olan devletlerden biri olması ve Gamsakhurdia'nın milliyetçi yaklaşımları artan popülist söylemler Rus-Gürcü çekişmesinin derinliğini gösterir mahiyette olmuştur. Bu nedenle Gamsakhurdia dönemi dış politikası, Rusya odaklı olmuştur. Gürcistan'ın dış politikası Şevardnadze öncesi bazı tecrübelere dayanmıştır. Bu tecrübe Rusya'dan uzaklaşma ve batılı devletlere yanaşma şeklinde gelişmiştir. Gamsakhurdia eski Sovyet devletlerinin oluşturduğu Bağımsız Devletler Topluluğu'na (BDT)[3] katılmak istememiş; bu yaklaşımı Moskova yönetimi, Gürcistan'ın Rusya'dan uzaklaşma çabaları olarak algılanmış ve neticesinde Kremlin'in Gürcistan'a karşı agresifleşmesine neden olmuştur. Bağımsızlığını yeni kazanmış ve bu nedenle ekonomik zorluklar yaşayan Gürcistan'ın Rus baskısı karşısında ekonomisi daha da kötüye gitmiş ve bu darboğaz halkın gözünde Gamsakhurdia'nın itibarını kaybetmesine neden olmuştur. (Ağacan, 2011, s.34)

İç politikada istikrarı sarsan sorunların başında gelen Abhazya, Güney Osetya ve Acaristan meseleleri, Tiflis yönetimini dış politika açısından da olumsuz yönde etkilemiştir. Bu yönüyle Gürcistan, ulusal bilinci oturtmak ve ülke sınırlarını korumak maksadıyla dış politikasında ABD'yi en önemli güç olarak görmüş ve ikili ilişkileri güçlendirmek için etkili adımlar atmıştır. ABD'nin Gürcistan için bu derece önemli olmasının altında etnik sorunlar ve Rus baskısı yatmaktadır. Ayrıca Kafkasya'da oluşan dengeleri lehine çevirmek, bölgesel aktörlerden gelebilecek tehlikeleri

[3] "SSCB'nin dağılmasıyla toprağın büyük kısmını kaybeden Rusya Federasyonu (RF), bağımsız olan ülkeleri yeniden nüfuzu alanına sokmak için değişik girişimlerde bulunmuştur. Bu girişimlerin en önemlisi ve en kapsamlısı BDT'nin kurulmasıdır." BDT, 08 Aralık 1991 tarihinde RF, Ukrayna ve Beyaz Rusya'nın insiyatifinde Minsk'te başlatılan ve 21 Aralık 1992'de Almatı Anlaşması ile sonuçlandırılan bir oluşumdur. Amacı üye devletler arasında iş birliği yaparak SSCB sonrası gündeme gelen sorunları çözüme kavuşturmaktır. Yürütme organı, devlet ya da hükümet başkanlarından oluşan konseydir. Baltık ülkeleri, Gürcistan ve Azerbaycan haricindeki eski Sovyet devletinin üye olduğu bu oluşumdan iktisadi çıkar sağlamayı hedeflemişlerdir. BDT, uluslararası hukuk normları açısından ne bir devlettir ne de bir başka statüye sahiptir. Buna rağmen Rus siyasiler, "yakın çevre" olarak isimlendirilen bu bölgenin sınırlarını RF'nin sınırları olarak görme alışkanlığını sürdürmektedir. (Yöndemli, 2009: 14).

bertaraf etmek ve nüfuzlu bir konumda olmak adına ABD, Gürcistan için çıkış noktası olmuştur. (Şimşek, 2015, s.53)

Gürcistan, güvenlik politikalarının yanı sıra ekonomik açıdan da gelişmeyi sağlamak adına ABD ile yakınlaşmak istemiştir. Gamsakhurdia, hedefleri doğrultusunda, Batı'nın desteğini almaya yönelik politika yürütmeyi yeterli bulmuştur. Fakat bölgesel ve küresel aktörlerin siyasi önceliklerinde değişiklik yaşanması, Doğu Avrupa'nın batı ile entegrasyonuna odaklanma, Rusya ile ikili ilişkilerin geliştirilmesi çabaları Batı için Gürcistan'ı önemsizleştirmiş, uluslararası ortamda yalnızlaştırmıştır. (Çelikpala, 2012, s.3)

Türkiye SSCB'nin dağılması sonrası ortaya çıkan yeni devletleri tanıma konusunda izlediği politikayı Gürcistan'da da uygulamış ve bu yeni devleti ilk tanıyan ülke olmuştur. Sovyetler Birliği'nin yıllarca empoze ettiği "*bağımsız olması halinde Gürcistan'ı Türkiye'nin yutacağı*" fikri bir yönüyle geçerliliğini korurken Türkiye'nin bu adımı Gürcistan tarafından memnuniyetle karşılanmıştır. Tanıma adımının, Gamsakhurdia'nın izlediği politikalar sebebiyle Gürcistan'ın Batı toplumundan destek görmediği bir dönemde atılması Gürcistan açısından oldukça kritik olmuştur. Fakat Türkiye, diplomatik adımlar atmak için acele etmemiş, ABD ve Almanya'nın ikili ilişkiler organize etmesini ve Şevardnadze'nin başkanlığa geçmesini beklemiştir. (Sancak, 2000)

Gürcistan'da siyasi birliğin sağlanamaması, Gamsakhurdia'nın birlik ve beraberliğine zarar veren, öngörülemeyen ve tutarsız politikaları nedeniyle "Gürcistan Demokratik Hareketi" adlı bir muhalif yapı ortaya çıkmıştır. İktidar ile muhalefet arasındaki anlaşmazlık Ağustos 1991 tarihinde silahlı çatışmaya dönüşmüş, mücadele 6 Ocak 1992'de Gamsakhurdia'nın yenik düşmesi sebebiyle ülkeden kaçmasına kadar sürmüştür. (Özsoy, 2004, s.154)

19 Ağustos tarihinde Gorbaçova karşı Moskova'da gerçekleşen başarısız darbe girişimi sonrasında gerginlikler had safhaya ulaşmıştır. Ulusal Bağımsızlık Partisi Başkanı Tsereteli ve Ulusal Demokratik Parti Başkanı Gia Çanturiya Gamsakhurdia'nın darbe girişimi karşısındaki tutumunu şiddetle eleştirmiştir. Muhalefette bulunan partiler, Gamsakhurdia'nın cumhurbaşkanlığından ayrılmasını ve akabinde seçimlerin yeniden yapılmasını talep etmiştir. Bunun sonucunda başlattıkları gösteriler giderek şiddetlenmiş ve Gamsakhurdia'nın yandaşlarının da muhalefet cephesine geçmesi ile derinleşmiştir. (Ağacan, 2011, s.22)

Toplumda kutuplaşmaların başlaması ve yer yer olayların çıkması sebebiyle 24 Eylül 1991 tarihinde olağanüstü hâl ilan edilmiştir. Olayların yatışmaması ve muhaliflerin gerilla tipi mücadele şeklini tercih etmesi Gürcistan'ı iç kargaşaya iteklemiştir. Bu süreç, Gamsakhurdia yönetiminin sonunu hazırlamış, geniş halk kitlelerinin protestoları, çatışmalar ve asayiş sorunları Gamsakhurdia'nın Gürcistan'dan kaçmasına sebep olmuştur. Gamsakhurdia 1992 yılında komşusu Azerbaycan'a gitmek istemiş fakat Bakü yönetiminden beklediği cevabı alamadığı için diğer komşusu Ermenistan'a, akabinde ise RF içerisinde özerk bölge olan Çeçenistan'a sığınmıştır. (Aydıngül & Asker, 2012, s.134)

Gamsakhurdia'nın kaçmasından sonra 1992 Temmuz'unda Gürcistan'ın yönetim krizi, Abhazya'nın bağımsızlık kazanma ihtimali, bölgede yaşayan 200 bin Gürcü'nün zorunlu göçe tabi tutulma durumu; Sovyetlerin son dışişleri bakanı ve eski Gürcistan Komünist Parti Birinci Sekreteri Şevardnadze'nin Tiflis'e çağırılarak devlet başkanı yetkileriyle donatılmış meclis başkanlığına seçilmesine neden olmuştur. (Aydın, 2001, s.417)

2. EDUARD ŞEVARDNADZE DÖNEMİ

Gamsakhurdia'nın ülkeden ayrılmasından sonrası, idareyi eline alan Askeri yönetim, sivil bir hükümetin oluşturulması için arayışa girmiştir. Özellikle hükümeti oluşturmak için etkili, birleştirici ve tecrübeli bir ismin seçilmesi gerekliliği göz önünde bulundurulmuştur. Bu konuma getirilebilecek en uygun ismin Eduard Şevardnadze olduğu belirlenmiş, bu konuda kendisine çağrıda bulunulmuştur. (Jıntcharadze, 2012, s.15) Gorbaçov döneminin Dışişleri Bakanı olarak bilinen Şevardnadze, bakanlık yaptığı dönemlerde ülkenin diktatörlüğe gittiği tespitini yaparak görevinden istifa etmiş, fakat Ağustos 1991 tarihinde gerçekleşen başarısız darbe girişiminin ardından, yeniden dışişleri bakanı

olarak görevlendirilmiş ve SSCB'nin son Dışişleri Bakanı olmuştur. (Alsırt, 2009, s.46)

Şevardnadze, konjönktürel dengeleri iyi analiz eden ve uluslararası siyasette tecrübe sahibi, Mehmet Aydın'ında söylediği gibi; "*diplomasi ustalığına yüksek bir yöneticilik kabiliyetine*" sahip bir devlet adamı olduğu görüşü çoğu akademisyenler tarafından kabul edilmiştir (Aydın, 2010, s.54). Bağımsızlığın kazanılmasının ardından gerçekleştirilen, bu yönüyle stratejik bir öneme sahip olan 11 Ekim 1992 seçimleri Gürcistan'ın istikrarı ve siyasi birliği açısından beklenilen sonucu vermemiştir. Seçimlere Güney Osetya, Abhazya ve Megrelya bölgelerinin büyük bir çoğunluğu katılmamış, ulusal birlik adına ilk yara bu dönemde alınmıştır. Tek aday olarak seçimlere giren Şevardnadze bu seçimde, yüzde 86 ile Meclis Başkanlığı'na seçilmiş, ardından, devlet adamlığı tecrübesi ve güçlü ilişkileri nedeniyle, 4 Kasım 1992 tarihinde yeni oluşturulan meclisin birinci oturumunda, oyların tamamını alarak Cumhurbaşkanı seçilmiştir. (Alsırt, 2009, s.46)

Şevardnadze, Cumhurbaşkanı seçildikten sonra mühim bir dış desteği arkasına almıştır. SSCB'de Dış İşleri Bakanlığı görevini idame ettiği zamanlar uluslararası ilişkilerde ılımlı bir yaklaşım sergileyen Şevardnadze, Cumhurbaşkanlığı görevine gelmesiyle aynı tutum ve yaklaşıma devam etmiş, yeni görevinde de başarılı olacağına inanan birçok kesim tarafından destek görmüştür. Şevardnadze'nin Cumhurbaşkanı seçilmesinden az bir zaman sonra, üye olmak adına beklentilerin düştüğü Birleşmiş Milletlere katılım sağlanması, Şevardnadze'ye olan inancı önemli oranda artırmıştır. Gamsakhurdia'nın aksine Rusya ile kurulan iyi ilişkiler bölgesel güvenlik ve istikrar adına komşu devletler tarafından Şevardnadze'ye karşı iyimser bir tutumun oluşmasına neden olmuştur. Dış politikada olumlu gelişmeler yaşanırken içeride ise, aksine birçok problemle karşılaşılmıştır. Gürcistan, üç bölge de aynı anda mücadele etmek durumunda kalmıştır. Çatışmalar, Osetya, Abhazya ve Gamsakhurdia taraftarlarının çoğunluğu sağladığı Megrelya'da devam etmiştir. (Demir, 2003, s.734)

Şevardnadze Meclis başkanı olarak göreve gelmesinden sonra cumhurbaşkanı yetkilerini elinde bulundurmuş ve bu görevi 1995 senesindeki anayasa düzenlemesine[4] kadar devam ettirmiştir. Yeni Anayasada tanımlanan "*Başkanlık*" makamı ile yönetimde düzenlemeler yapmıştır. Geçen zaman zarfında Şevardnadze güçlükler yaşamıştır. Yaşanan bu güçlüklerin alt yapısını 1992 senesinde ortaya çıkan krizler ve iç savaş oluşturmuştur. Güney Osetya ve Abhazya Gürcistan'a bağlı olsa da fiilen bu durum gerçekleşmemiştir. Aynı şekilde Acara bölgesinin de Tiflis'ten uzaklaşması ve Gamsakhurdia taraftarları olan Zviadistlerin ülkenin dört bir yanına dağılarak buralarda eylemlerde bulunması iç politikada yaşanan olumsuzlukların başını çekmiştir. (Çelikpala, 2012, s.4)

Şevardnadze yaşanan etnik sorunlarla mücadele etmiş, sorunların barış içerisinde çözülmesi için adımlar atmıştır. Aynı zamanda muhalefeti bastırmış ve onun arkasında ki güçleri imha etmiştir. Gamsakhurdia hayatını kaybetmiş, Kitovani tutuklanmış, Sigua gözaltına alınmış ve Losseliani ticarete atılmış siyasetten uzaklaşmıştır. Gürcistan ordusu Şevardnadze'ye tam anlamında bağlanmıştır. (Demir, 2003, s.123)

Şevardnadze, 1992 Haziran'ında Güney Osetya'da, bir buçuk yıldan daha fazla devam eden savaşı bitirmeyi başarmıştır. Osetya'da ki sorunu çözerek iktidarını pekiştirmeye çalışan Şevardnadze Abhazya yaşanan olaylardan uzak kalmıştır. Ağustos 1992'de Kitovani liderliğindeki ordu birliklerinin adım atması sonucunda yükselen gerilim, Abhazya güçlerinin de silahlı mücadeleye

[4] "Şevardnadze'nin başkanlığında 1993 yılında kurulan Anayasa Komisyonu'nu, geniş bir katılımın sağlanmış, iki yıldan fazla sürmüştür. Temmuz 1995'te Anayasa Komisyonu nihai tasarı metnini parlamentoya sunmuş, parlamentoda görüşülen anayasa tasarısı 24 Ağustos 1995'te onaylanarak 17 Ekim 1995 tarihinden itibaren yürürlüğe girmiştir. Anayasanın birinci maddesinde ülke sınırlarının 31 Mart 1991 referandumu tarihindeki hâliyle geçerli olduğu belirtilmiştir. İkinci maddede ise ülke sınırlarının değişmez olduğu, 21 Aralık 1991 tarihi referans alınarak belirtilmiştir. Bu madde, Abhazya'nın özerk cumhuriyet statüsünden daha fazlasını talep edemeyeceği, Güney Osetya'nın ise hiçbir özel statüsü olmadığı anlamına gelmiştir. Ancak, buna rağmen, Gürcistan'ın sınırları çok katı bir şekilde belirlenmemiştir. Zira ikinci maddenin ikinci bendinde komşu ülkelerle yapılacak ikili anlaşmalara bağlı olarak ülke sınırlarında değişiklik yapılabileceği fikrine yer verilmiştir." (Aydıngün & Asker, 2012, s.137).

girişmesi ve bu mücadeleyi Abhazların kazanmasından sonra Abhazya Gürcistan devletinin kontrolünden çıkmıştır. Abhazya'da yaşanan çatışma ve Şevardnadze'nin politik adımları Tiflis yönetiminin 1993 Ekim'inde Bağımsız Devletler Topluluğu'na (BDT) üye olmasına giden süreci oluşturmuştur. (Aydıngün & Asker 2012 s.135)

Başkanlığı süresince çok sayıda suikast girişimine maruz kalan Şevardnadze, bu eylemlerin ardında Gürcistan'ın stratejik konumu ve revizyonist dış politikası neticesinde Rusya'ya gösterdiği muhalif duruşundan kaynaklandığını düşünmektedir. (Aydın, 2010, s.57)

İç politikada sorunlar yaşanırken ekonomik ve sosyal alanlarda yapılacak iyileştirmeler için aranan kaynak bulunmuş, 1992 senesinde Gürcistan Dünya Bankası be IMF'ye katılmıştır. Beklediği finansal desteği bulması anlamında önemli olan bu iki kuruluşla birlikte reform çalışmalarına başlanılmıştır. Ancak Reform çalışmaları savaş nedeniyle beklenildiği şekilde sürmemiştir. Bunun neticesinde ülke içi asayiş ve hukuk sisteminde de bozulmalar baş göstermiş, sosyal istikrarsızlık ortaya çıkmıştır. (Evren, 1995, s.21**)**

Gürcistan 5 Kasım 1995 tarihinde cumhurbaşkanlığı seçimine gitmiş, beş partinin yarıştığı Başkanlık seçimlerinde ilk turda yüzde 74,32 oranında oy alan Şevardnadze cumhurbaşkanı seçilmiştir. Kendisine en yakın rakibi olan Zumber Patiasvili ise, yüzde 9,37 oranında oy almıştır. Bu veriler 1992-1995 yıllarında Milli Muhafız Birliği tarafından meclis ve Devlet başkanlığı görevine davet edilen Şevardzadze, 1995 yılına kadar ortaya koyduğu performans ve stratejik atılımların halk nezdinde güçlü bir karşılığının olduğu görülmüştür. (Demir, 2003, s.122)

1991 de bağımsızlığını kazanan Gürcistan tam anlamıyla SSCB'den kopamamış bu nedenle bağımsız dış politika süreci, ancak Şevardnadze'nin devlet başkanı olduğu 1992 tarihiyle başlamıştır. Bu dönemden sonra Gürcistan'ı 51 devlet resmen tanımış, 58 devletle de diplomatik düzeylerde temas oluşturulmuştur. (Shantadze, 2006, s.70) Dış politikada tecrübeleriyle bilinen Şevardnadze göreve geldikten sonra gerek bölgesel aktörlerle gerekse küresel güçlerle denge temelli ilişkiler geliştirmiştir. Ayrıca Güney Kafkasya ülkeleri ile de ilişkileri kısa sürede olumlu çerçeveye oturtmuştur. Denge politikası ile ülke içerisindeki ayrılıkçı hareketleri dindirmek istemiş ve bu konuda bir nebzede olsa başarılı olmuştur. (Aydıngün & Asker, 2012, s.135) Şevardnadze iktidara gelmesinden sonra yaşanan en önemli gelişme ise, Birleşmiş Milletlere (BM) üyeliğin gerçekleştirilmesi olmuştur. Bu durum Rusya ile ilişkiler kapsamında da Gürcistan lehine bir hava yaratmıştır. (Evren, 1995, s.21)

Dış politika kapsamında RF ile yaşanan çalkantılı ilişkiler iki ülkenin arasını açmıştır. İç politikada yaşadığı sorunları gören RF Gürcistan'ı kendisine muhtaç etmek için sorunları derinleştirmiştir. Abhazya ve Zviadistler sorunun da Gürcistan RF'ye mahkûm edilmiştir. 3 Şubat 1994 Dostluk ve İş birliği anlaşması kapsamında 23 bin Rus askeri Abhazya'daki karışıklıkları çözmek için görevlendirilmiştir. Esasında Abhazya birliklerine de el altından destek veren yine RF olmuştur. Bu neticede Şevardnadze Rusya ile iyi ilişkiler kurmak zorunda kalmıştır. (Evren, 1995, s.21)

Gürcistan yönetimi, siyasi ve askeri baskılar karşısında çeşitli bölgelerdeki üç askeri üssünü RF'ye vermeyi kabul etmiş, başta Poti limanı olmak üzere Karadeniz'de bulunan limanlarının tamamını RF'nin kullanımına açmıştır. İş birliği anlaşmasından sonra 14 Mayıs 1994'de imzalanan anlaşma kapsamında BDT'ye ait barış güçlerinin Birleşmiş Milletler gözcülüğünde Abhazya bölgesine konuşlandırılmasına onay vermiştir. (Yapıcı, 2010, s.302-303)

Bu gelişmelerden sonra Moskova yanlısı tutum sergilemek durumunda olan Şevardnadze, diğer aktörlerin ülke içerisindeki olaylara müdahil olma durumunu kaldırmıştır, milliyetçi ve ulusalcı gruplardan kopmuştur. (Şimşek, 2015, s.38) Gürcistan'ın ABD ile olan ilişkileri 1995 seçimlerinden sonra ivme kazanmıştır. ABD de Clinton'ın ikinci kez başkan seçilmesinden sonra Gürcistan'a yönelmiştir. (Çelikpala, 2012, s.9)

Şevardnadze'nin Devlet başkanı oluşundan sonra ABD'li yetkililerin ülkeye ziyaretleri Stratejik olarak Gürcistan'ı önemsediklerinin bir göstergesi olmuştur. (Aydın, 2010, s.54) Şevardnadze iktidarı

boyunca ABD ve diğer Batı güçlerinden ekonomik yardımlar talep etmişse de beklediği düzeyde gerçekleşmemiştir. Gürcistan'ın küresel ve bölgesel olarak çok önemli gördüğü Bakü-Tiflis-Ceyhan Boru Hattı (BTC) projesi için ABD'den yardım talep edilmiştir. Yaşanan iç sorunlar ve terör eylemleri için ülkeye gelen ABD askerleri RF ile ilişkileri sarsmıştır. Bu gelişmeler Gürcistan'ı uluslararası alanda ikilemde bırakmıştır. (Aydıngün & Asker, 2012, s.139)

Batı ile ilişkilerini geliştiren Gürcistan AB ile "*TRACECA – TACIS*" olmak üzere bazı alanlarda anlaşmalar yapmıştır ve iş birliğini geliştirmiştir. NATO'ya katılmak istediklerini açıklamış NATO ile ilişkiler kapsamında Gürcü Ordusunun Türkiye ve ABD tarafından eğitilmesini istemiş, askeri ilişkiler kapsamında iki ülke yetkililerini ülkesine davet etmiştir. Abhazya sorununu da uluslararası düzeyde tartışmaya açmak istemiş ancak muvaffak olamamıştır. Ancak, ABD, Türkiye ve AB üzerinden ortak adımlar atılmıştır. (Shantadze, 2006, s.71) Şevardnadze bölgesel aktörlerle ve Kafkasya'daki komşu ülkelerle iyi ilişkiler kurmayı göz ardı etmemiş bunu çok önemli görmüştür. Türkiye ile ikili ilişkilerin bölgesel ve küresel açıdan stratejik öneme sahip olması, Ankara-Tiflis ilişkilerini yakınlaştırmıştır.[5]

Şevardnadze göreve geldiği ilk yıllar bu ilişki ekonomik temelli olmuştur.[6] 1990'ların ikinci yarısında Gürcistan, Türkiye ile siyasi, askeri, ekonomik ve sosyal konularının bulunduğu, çok yönlü bir ilişki sağlanmıştır. Şimşek'in (2015) ifadesine göre "*Türkiye, Gürcistan'ın batıya açılan kapısı ve Rusya ile ilişkileri kapsamında yönelebileceği önemli bir bölgesel aktör olmuştur*." Hazar bölgesindeki doğal gazı ve petrolü, batıya aktarmak amacı ile yapılan, BTC petrol boru hattı Gürcistan'ın stratejik önemini artırmıştır. 1997 de ABD Senatosunun onayladığı "*Özgürlüklere Destek Kanunu*" çerçevesinde ekonomik yardım verilecek ülkeler listesinde yer almış, ayrıca uluslararası örgütlere girmesi teşvik edilecek ülke olarak belirlenmiştir. Gürcistan bu gelişmeler ışığında Güney Osetya ve Abhazya Sorunlarını BM kapsamında çözebilmek için önemli bir destek almıştır. (Çelikpala, 2012, s.9)

Şevardnadze'nin iktidarından sonra Ankara-Tiflis hattı ilişkiler sıklaşmıştır. O dönem Başbakan olan Süleyman Demirel, Tiflis'e ziyarette bulunan ilk devlet adamı olmuştur. Devlet büyüklerinin bu toplantısı ilişkileri güçlendirmiş ve gelecek için önemli yakınlaşma sağlanmıştır. Hemen ardından Şevardnadze Ankara yönetimini ziyaret etmiş, görüşmeler süresince çok sayıda anlaşma imzalanmıştır. Bu ziyaret iç ve dış politik gelişmeler için etkili olmuştur. (Alsırt, 2009, s.49)

Cumhurbaşkanı Şevardnadze'nin iç politikadaki başarıları seçimlerden zaferlerle çıkmasıyla devam etmiştir. Şevardnadze'nin başarısı 1999 genel seçimleri ve 2000 yılında gerçekleştirilen cumhurbaşkanlığı seçimlerinde de devam etmiş, cumhurbaşkanlığı seçimlerini yüzde 70'in üzerinde kazanmıştır.

Bu gelişmelere rağmen Şevardnadze'nin başarısı çok uzun sürmemiş, 2003 devrimine giden süreçte gün be gün zayıflamıştır. (Çelikpala, 2012, s.8) 2000 seçimleriyle iktidardaki yerini koruyan Şevardnadze ABD'de bulunan Saakashvili'yi kabineye almış ve kabinenin başat isimlerinden olmuştur. Bir yıldan fazla sürece iç işleri bakanlığı yaptıktan sonra, artan yolsuzluk oranları ve ekonomik istikrarsızlığı bahane ederek istifasını vermiştir. (Evren, 1995, s.21)

Mikheil Saakashvili önderliğindeki "*Milliyetçi Hareket Partisi*"[7] ve Nino Burjanadze ile Zurab Chvania'nın oluşturduğu Demokrat Liberal Blok'un meydanlara inmesi ve geniş çaplı gösteriler gerçekleştirmesi, Şevardnadze, 23 Kasım 2003'de Cumhurbaşkanlığından istifa etmek zorunda kalmıştır. (Alsırt, 2009, s.52) İstifanın ardından "Gül Devrimi" adı verilen devrim gerçekleşmiş cumhurbaşkanlığı koltuğuna, bir dönem Şevardnadze'nin yanında yer alan fakat daha sonra muhalif örgütlerin başına geçen, Saakasvili oturmuştur. 4 Ocak 2004'te gerçekleştirilen Cumhurbaşkanlığı seçiminde,

[5] Ekim 2001'de Şevardnadze'nin "Gürcistan Rusya'nın güney kanadı değildir. Daha ziyade Türkiye'nin kuzey kanadıdır." şeklinde bildirimde bulunmasıyla 8 Ekim 2001'de Abhazya'da bir BM helikopteri vurularak düşürülmüş ve bir gün sonra da Kodori geçidi bombalanmıştır. (Aydın, 2001, s.57).

[6] "Türkiye, 1992 yılında Gürcistan'a 50 milyon dolarlık Eximbank kredisi ayırmıştır." (Ağacan, 2001, s.329).

[7] Bu Partinin ismi birçok kaynakta "Birleşik Ulusal Hareket Partisi" şeklinde geçmektedir. (Jıntcharadze, 2012, s.27).

Saakasvili oyların yüzde 96'sını alarak iktidara gelmiştir. (Tanrısever, 2004, s.19)

SONUÇ

Güney Kafkasya'nın bağımsız devletlerden biri olan Gürcistan; tarihsel bağları, Karadeniz'in paydaşı olması, Orta Asya'ya uzanan kolları, doğu-batı yönünde bir geçiş bölgesinde bulunsa nedeniyle jeopolitik avantajları elinde bulundurmaktadır. Baskın bir Sovyet yönetimi tecrübesi, Rusya ile siyasi ve kültürel yakınlık, bağımsızlık sonrası ekonomik ve askeri yetersizlik Gürcistan açısından dezavantaj oluşturan konuların başını çekmiştir.

Soğuk savaş sonrası dönemde Kafkasya'da bağımsızlıklarını kazanan üç devlet Avrasya coğrafyasında yeni dengeler oluşturmuştur. Sovyetler Birliği'nin dağılması ise dünya siyasetinde yeni bir dönemi başlatmıştır. Kafkasya bölgesi etnik temelli çatışmaları ve Doğu-Batı arasında bir geçiş noktası olması sebebiyle uluslararası politikada ehemmiyetinden değer kaybetmemiş ve devamlı olarak tartışmaların içerisinde yer almıştır. 19. Yüzyıldan itibaren Kafkasya'yı etkisi altına alan Ruslar, SSCB'nin dağılmasına, bölgede üç bağımsız devletin ortaya çıkmasına rağmen, nüfuz sahalarından biri olarak gördüğü Kafkasya'daki politik ve jeostratejik çıkarları nedeniyle bölgedeki varlığını devam ettirmiştir. Rusya Federasyonu, sınırları içerisinde bulunan Kuzey Kafkasya'da olduğu gibi Güney Kafkasya'daki çatışmalarda ve bölge ülkelerin ikili ilişkilerinde kontrolü elinde tutan aktör olmayı sürdürmek istemiştir.

31 Mart tarihinde gerçekleştirilen referandum ile bağımsızlığını kazanan Gürcistan, 1995 anayasasında yer aldığı hali ile bağımsızlık tarihini 9 Nisan 1991 olarak kabul etmiştir. Bağımsızlıktan sonra en önemli görevi en etnik sorunları çözmek olan Gürcistan, sınırlarını ancak bu şekilde koruyabileceğini düşünmüştür. Ayrıca, ekonomik kalkınmasını sağlayan, dış politikada bağımsız, üreten bir ülke konumunda olmak için yüzünü batıya dönmüş ilişkilerini batı ile geliştirmek suretiyle uluslararası arenada konumunu bulmak istemiştir.

Gürcistan'ın bağımsızlığını kazanılmasında etkili bir isim olan Gamsakhurdia'nın aşırı milliyetçi tutumu bağımsızlık talep eden azınlıkların Rusya'ya yakınlaşmasına ve Rusya ile adım atmasına sebep olmuştur. Gürcistan'ın Karadeniz'e açılan kapılarından biri olan "Abhazya Bölgesi", orta-kuzeyinde yer alan, Rusya'ya komşu olan Güney Osetya Bölgesi, Türkiye sınırında bulunan Acaristan Bölgesi, Ardahan'a komşu olan Cevaheti Bölgesi ile bölgede bulunan Ahıska Türkleri etnik sorunların bulunduğu bölgeler olmuştur.

Etnik sorunlar Rusya'nın özellikle Güney Kafkasya Devletleri üzerinde kontrolü sağlamak için etkin olarak kullandığı araçlardan olmuştur. Gürcistan yaşadığı toprak bütünlüğünü sağlama sorunun temelini kendi iç dinamiklerinde aramamış, Sovyet dönemindeki gücüne dönmek isteyen Rusya'nın kendisini zayıflatmak için çıkardığı sorunlar olarak görmüştür. Kremlin yönetimi, 1990-2000 arası dönemde, bölgedeki sorunları alevlendirmek ve Gürcistan da kendisine bağlı üsler ve yapılar kurmak istemiştir. Rusya yaşanan sorunlar yüzünden batılı güçlerin bölgeye olan eğilimlerini ve sorunlara müdahil olması durumunda bunu engelleyeceğini, sorunları iç sorun olarak gören ve dışa kapalı olan Rusya Federasyonu'nun yeniden bu coğrafyada egemenliğini sağlayacağını dile getirmiş ve politikalarını bu doğrultuda oluşturmuştur. Bağımsızlığını kazanmasının ardından, kendisine tam bağımsızlık hedefi koyan Gürcistan, Rusya Federasyonu güdümündeki BDT'ye katılmayı reddetmiş fakat Moskova'nın baskılarına daha fazla direnemeyerek 1993'de topluluğa katılmayı kabul etmiştir.

Gürcistan, Rusya'nın baskıcı tavrından dolayı dış politikasından en önemli aktör olarak ABD'yi görmüştür. Bölgesel aktörlerden gelebilecek tehlikelere karşı kendini koruyabileceği düşüncesi, ABD ile olumlu ilişkiler yürütmesine, bununla beraber NATO'ya yönelmesine neden olmuştur. ABD'de 90'ların ikinci yarısında Kafkasya'yı kendi "Yaşamsal Çıkar Alanı" ilan etmiş Gürcistan'ın sorunlarının çözümünde ve dış tehditlere karşı savunmasında aktif olmayı kendine görev olarak atfetmiştir.

Rusya'ya ise, BDT ülkeleri içerisindeki ilişkilerinde en çok Gürcistan ile sorunlar yaşamış, bu sorunların merkezinde Abhazya ve Güney Osetya sorunları yer almıştır. Şevardnadze'nin iktidar olduğu döneminde Gürcistan, batı ile ilişkilerini geliştirmek amacı gütmüştür. Gürcistan'ın bulunduğu coğrafyada birliğini sağlamak ve güvenlik duvarını oluşturmak için dış politikada daha ılımlı adımlar atmıştır. Şevardnadze, ülkenin Batı ile uyumunu ülkü edinmiş, Rusya ile de düzeyli bir ilişki yürütmeyi tercih etmiştir. Şevardnadze, ülkesini NATO ile yakınlaştırmış ilişkileri bağımsızlığını tanıyan ilk devlet olan Türkiye üzerinden yürütmüştür. Şevardnadze'nin Batı'ya verdiği tek taraflı kalmamıştır. Rusya'nın "yaşam alanı" ilan ettiği yerlerden biri olan Gürcistan'ın ne derece önemli bir konumda olduğu da Batı tarafından dikkate alınmıştır.

Dış politika odaklı olan Şevardnadze döneminde ekonomik durum kötüleşmiş eski Sovyet döneminden kalma, Gamsakhurdia döneminde de yaşanan, yolsuzluk ve rüşvet skandalları devam etmiştir.

Gamsakhurdia ve Şevardnadze dönemleri darbelerle başlamış demokratik gelişim gösterememiştir. Her iki dönemde de muhalefet bastırılmış tiranlığa giden yolu açmışlardır. Her iki lider döneminde muhalefet silahlanmış bu durum ülkeyi iç savaşa götürmüştür. Her iki dönemde de Abhazya, Güney Osetya ve Acara sorunlarına çözüm bulunamamıştır. Bu sorunlar Gürcistan'ın dış politikasını etkilemiş istikrarsız bir siyaset izlemesine neden olmuştur.

Gamsakhurdia ve Şevardnadze dönemi dış politikasında ise Rusya ile uzaklaşılmış ABD ile yakınlaşmak hedeflenmiştir. Batı değerlerini benimseyerek Sovyet dönemi kurumlara reform yapılmak istenmiştir. Komşuluk ilişkilerinde sorunlar yaşansa da Türkiye ile ilişkiler olumlu bir seyirde devam etmiştir.

Gamsakhurdia'nın aşırı milliyetçi tutumuna karşı Şevardnadze rasyonel dış politika anlayışını benimsemiş fakat en sonunda Rusya'nın nüfuzundan uzaklaşmamıştır. Bu durum Gürcistan'ın içerde yaşadığı darbeler, etnik sorunlar, ekonomik buhranlar ve dış politikada yaşadığı baskının temelini teşkil etmiştir.

Etik Kurul İzni

Bu makale etik kurul izni gerektiren bir çalışma grubunda yer almamaktadır.

KAYNAKÇA

Ağacan, K. (2002). Gürcistan dış politikasına yön veren iç etkenler. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.* Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Ağacan, K. (2005). Değişim zamanı: Rusya Federasyonu'nun Güney Kafkasya politikası, *Stratejik Analiz Dergisi*, 6(31).

Ağacan, K. (2011) *Gürcistan: çok milletli yapıda devlet inşa sürecinin öyküsü, Güney Kafkasya: Toprak bütünlüğü, jeopolitik mücadeleler ve enerji*, Der: Veliev C. & Aslanlı A. (Der.) Berikan Yayınevi, Ankara.

Alieva, L. (2000). Reshaping Eurasia: foreign policy strategies and leadership assets ın post-soviet South Caucasus", *Berkeley Program in Soviet and Post-Soviet Studies Working Paper Series*, University of California Berkeley, Winter. https://www.escholarship.org/uc/item/53q654p5#page-1.

Alsırt, F. T. (2009). Bağımsızlık sonrası Gürcistan'ın yeniden yapılanması ve bu süreçte Türkiye ile ilişkileri. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Aslanlı, A. Veliev, C., (2011). *Güney Kafkasya toprak bütünlüğü, jeopolitik mücadeleler ve eneji,* Berikan Yayınları, Ankara.

Aydın, M. (2001). *Gürcistan'ın etnik-politik sorunları. Türk dış politikası kurtuluş savaşından bugüne olgular, belgeler, yorumlar*. Oran, B. (Der), İletişim Yayınları, İstanbul.

Aydın, M. (2010). Şewardnadze dönemi ve sonrası Türkiye ve Gürcistan ilişkileri. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Aydıngün, A. & Asker, A. (2012). *Gürcistan: De jure üniter, de facto parçalı, bağımsızlıklarının 20. yılında Azerbaycan Gürcistan ve Ukrayna Türk dilli halklar-Türkiye ile ilişkiler.* İsmail Aydıngün, İ. & Balım, Ç. (Der) Atatürk Kültür Merkezi, Ankara.

Çelikpala, M. (2012). Bağımsız Gürcistan'ın 20 yılı: Başarısız devlet mi demokratik model ülke mi? Kafkasya'da değişim dönüşüm (Avrasya Üçlemesi 3) Aydın M. (Der.) Nobel Yayınları, Ankara.

Çelikpala, M. (2012). Başarısız devlet-demokratik model ülke sarmalında Gürcistan'ın 20 yılı. Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (OAKA). *Orta Asya ve Kafkasya Araştırmaları Dergisi.* 7(14), Ankara.

Demir, A. F. (2003). *Türk dış politikası perspektifinden Güney Kafkasya*, Bağlam Yayınları İstanbul.

Durmuş, M. ve Yiğit, Y. (2022). Şeffaflık ilkesinin Rus yönetim kültürü bağlamında değerlendirilmesi: Gorbaçov dönemi. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 56, 136-146

Gorbaçov, M. S. (1995). *Jizn i reformı*. Kniga 1. Novosti.

Güngör, B. (2013). Kafkasya bölgesinde uluslararası aktörlerin değişmeyen mücadele alanı: Gürcistan. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 41, 38-54 http://acikerisim.ktu.edu.tr/jspui/handle/123456789/168

Gürcistan Ülke Raporu T.C. Dışişleri Bakanlığı, TİKA Yayınları, Ankara, 1998.

Gürcistan'da Bağımsızlık, Milliyet, 10 Nisan 1991.

Hasanoğlu, M.& Cemilli, E. (2006). *Güney Kafkasya'da ABD politikası*, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

Henze, P. (2012). *Gürcistan ve Ermenistan sıkıntılı bağımsızlık*, Avrasya Etütleri, TİKA, 2(2).

İbrahimli, H. (2001), *Değişen Avrasya'da Kafkasya*, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, Ankara.

Jıntcharadze, N. (2014). Gürcistan'da Gül Devrimi ve dış politik sonuçları. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.* İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitisü, İstanbul.

Kagarlitsky, B. (1989). *Perestroika: Değişimin diyalektiği, sosyalizmin güncel sorunları dosyası,* Alan Yayınları, İstanbul.

Kantarcı, Ş. (2011). *Kafkasya'da etnik çatışmalar ekseninde 'Güney Osetya' sorunu*, Veliev C. & Aslanlı, A. (Der.) Güney Kafkasya: Toprak Bütünlüğü, Jeopolitik Mücadeleler ve Enerji, Berikan Yayınevi, Ankara.

Kantarcı, Ş. (2014). *Soğuk savaş sonrası Gürcistan; jeopolitiği ve etnisite sorunları, Hazardan Karadeniz'e stratejik bakış.* Yeşilot, O. (Der.) Yeditepe Yayınevi, İstanbul.

Karabayram, F. (2007). *Rusya Federasyonu'nun Güney Kafkasya politikası,* Lalezar Yayınları, Ankara.

Özsoy, C. (2004). Bağımsızlıktan sonra Gürcistan'daki gelişmeler ve Türkiye'ye olan yansımalar. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,* Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Sancak, K. (2000). Gürcistan'ın Kafkasya'daki yeri. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.* Marmara Üniversitesi Ortadoğu ve İslam Ülkeleri Enstitüsü, İstanbul.

Sander, O. (2014). *Siyasi tarih 1918-1994*, İmge Kitapevi, Ankara.

Shantadze, B. (2006). Gürcistan'ın komşuları ile ilişkileri ve jeopolitik etkinin incelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.

Slider, D. (1997). *Democratization in Georgia.* Conflict, Cleavage and Change in Central Asia and the Caucasus. Dawisha, K. & Parrott, B. (Eds.), Cambridge University Press.

SSCB'de *Gorbaçov iktidarı ve politikaları* https://www.stratejikortak.com/2016/06/sscbde-gorbacov-iktidari.html.

Şimşek, N. (2015). Bağımsızlık sonrası dış politika bağlamında Gürcistan ve Gürcistan-

Türkiye ilişkilerinin boyutları, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,* Turgut Özal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Tanören, A. (2009). Rusya'da Gorbaçov, Yeltsin ve Putin dönemleri küreselleşme süreci ve dış politika uygulamaları. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Tanrısever, O. (2004). *Güvenlik boyutunda Kafkasya'nın geleceği ve Türkiye sempozyum bildirileri,* SAREM, Ankara.

Yapıcı, M. İ. (2010). *Rus dış politikasını oluşturan iç etkenler,* USAK yayınları, Ankara.

Yıldırım, H. (2013). Türkiye-Gürcistan ilişkileri: iş birliği alanları, sorunlar ve çözüm önerileri, http://www.akademikperspektif.com/2013/01/05/gecmisten-gunumuze-turkiyegurcistaniliskileriisbirligi-alanlari-sorunlar-ve-cozum-onerileri-1.

Yöndemli, A. (2009). Soğuk savaş sonrası Gürcistan dış politikası ve Türkiye'ye etkileri, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.* Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Zviad Gamsakhurdia, http://www.independent.co.uk/news/people/obituary-zviad-gamsakhurdia-1396384.html.